POSTUPAK ZA RJEŠAVANJE SPORNOG PRAVNOG PITANJA

Sažetak: Odlukom kojom se rješava sporno pravno pitanje zauzima se obvezujuće pravno shvaćanje za sve predmete te vrste, što ima ili može imati negativne implikacije na sudsku neovisnost i ostvarivanje prava stranke na djelotvoran pravni lijek, pa se postavlja pitanje da li s tih razloga, uz istovremeno postojanje izvanredne revizije, ovaj institut za ujednačavanje sudske prakse zadržati ili ne i uz potvrdan odgovor, koje izmjene u pravcu uočenih problema bi bile potrebne. Kako prepoznati sporno pravno pitanje, na koji način prvostupanjski sudovi postavljaju zahtjev i kako postupaju vrhovni sudovi kod zaprimanja zahtjeva, kao i najčešća procesna pitanja nastala kod rješavanja spornog pravnog pitanja, praktični su problemi za koje će ovaj rad pokušati doći do rješenja.

Ključne riječi: sporno pravno pitanje/ogledni postupak za rješavanje važnog pitanja, sudačka neovisnost, pravna sigurnost, ujednačavanje prava, izvanredna revizija, pravo na podnošenje zahtjeva, pravno shvaćanje i obvezatnost pravnog shvaćanja, sjednica odjeljenja

Zakonske odredbe i definicija

Članak 61.a) Zakona o parničnom postupku („Sl.novine F BiH“, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15)

„1) Ako u postupku pred prvostupanjskim sudom u većem broju predmeta postoji potreba da se zauzme stav o spornom pravnom pitanju koje je od značaja za odlučivanje o predmetu postupka pred prvostupanjskim sudovima, prvostupanjski sud će po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke zahtjevom pokrenuti postupak pred Vrhovnim sudom Federacije radi rješavanja spornog pravnog pitanja.

2) Sud koji je pokrenuo postupak za rješavanje spornog pravnog pitanja dužan je zastati sa postupkom dok se ne okonča postupak pred Vrhovnim sudom Federacije.“

U R Srpskoj postupak za rješavanje spornog pravnog pitanja reguliran je odredbama 61a. Do 61đ. Zakona o parničnom postupku („Sl.glasnik RS“, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 105/08-US, 45/09-US, 49/09, 61/13, 109/21-US i 27/24)

Čl. 161-166 Zakona o parničnom postupku Brčko Distrikta („Sl.glasnik BD“, br. 28/18 i 6/21) uređen je postupak rješavanja spornog pravnog pitanja.

U R Srbiji postupak za rješavanje spornog pravnog pitanja regulirana je odredbama čl. 180-185 Zakona o parničnom postupku („Sl. glasnik RS“, br. 72/11, 42/13, 74/13, 55/14, 18/20 i 10/23).

U R Hrvatskoj institut nosi naslov Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava i reguliran je odredbama čl. 502.i-502.n Zakona o parničnom postupku („Sl.list SFRJ“, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, „NN“, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22 i 155/23). Osim naslovom, sadržaj zakonske odredbe članka 502.j, koji određuje primjenljivost u većem broju slučajeva povodom istog pravnog pitanja u sličnim sporovima, jasno formulirana i svrhu ovog instituta propisivanjem da kod pokretanja oglednog postupaka mora da se radi o istom pravnom pitanju koje je važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni.

U svim navedenim zakonskim normama za prihvatanje rješavanja spornog pravnog pitanja od strane najvišeg suda propisani su isti uvjeti – veći broj sličnih predmeta pred prvostupanjskim sudom sa potrebom rješavanja istog (spornog) pravnog pitanja, zbog čega je svrha rješavanja spornog pravnog pitanja u svim navedenim zakonima ista i zbog čega sljedeću definiciju spornog pravnog pitanja, odnosno oglednog postupka smatram univerzalno prihvatljivom: „Ogledni postupak bi se mogao definirati kao izvanredno sredstvo za osiguranje jedinstvene primjene prava koje se koristi u slučaju pojave većeg broja parničnih predmeta u kojima se pojavljuje istovjetno novo pravno pitanje koje još nije riješeno, a koje bi moglo dovesti do različite sudske prakse i narušavanja pravne sigurnosti.“[1] Istovremeno je bitno napomenuti da se ne radi o precedentu, već o pravnom tumačenju sporne pravne norme radi primjene u većem broju predmeta prije donošenja (prve) prvostupanjske odluke i to u konkretnom predmetu.

U tom pravcu bi kod eventualne izmjene zakonskih odredbi vezanih za ovaj institut u Federaciji BiH svakako trebalo jasnije definirati sam institut, sa jasno određenom svrhom postupka za rješavanje spornog pravnog pitanja, obzirom da se tumačenje svrhe instituta uvijek crpi iz zakonskog određenja, koja je u sadašnjem Zakonu o parničnom postupku F BiH izostala. Uslijed nedorečene pravne norme se i bilježi praksa prvostupanjskih sudaca koji od Vrhovnog suda traže pravno shvaćanje uvijek kada se pojavi veći broj istovrsnih predmeta, bez obzira da li se radi o spornom pravnom pitanju ili ne, kao i u slučaju kada se pojavi teže pravno pitanje, bez obzira na broj pokrenutih postupaka pred tim sudom, o čemu govori i broj odbačenih zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja.

Razlozi za uvođenje i podršku institutu rješavanja spornog pravnog pitanja

Preporuka br. P (95) 5 Komiteta ministara[2] zemljama članicama o uvođenju i unapređivanju žalbenih postupaka u građanskim i privrednim predmetima, usvojena je 07. veljače 1995. godine. Njome se preporuča omogućavanje trećoj instanci direktno razmatranje predmeta i to na dva načina: a) kroz prethodno odlučivanje (*preliminary ruling*) i b) predviđanjem postupka zaobilaženja drugostupanjskog suda (*leapfrog procedure*). Ova preporuka je bila inicijalna zemljama regije za uvođenje instituta rješavanja spornog pravnog pitanja (oglednog postupka).

Ogledni postupak je supsidijarni instrument za osiguranje jedinstvene primjene prava koji je komplementaran reviziji kao izvanrednom pravnom lijeku o kojem u trećem stupnju odlučuje Vrhovni sud RH. Revizija jest, naime, redovan i standardan put ujednačavanja pravne prakse, no kako hrvatsko procesno pravo ne poznaje preskakanje pravnih lijekova, pa niti tzv. skokovitu ili preskačuću reviziju (*Sprungrevision*), da bi predmet dospio do Vrhovnog suda redovitim putem potrebno je da prođe i prvostupanjski i drugostupanjski postupak, za što redovito treba čekati najmanje nekoliko godina. Zato je ogledni postupak koncipiran kao poseban i izvanredan, akcelerirani put rješavanja novih pravnih pitanja u slučajevima u kojima se ocijeni da bi, zbog moguće lavine predmeta u kojima bi se ponavljalo isto pravno pitanje,

[1] A.Uzelac, Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava: dobre strane i problematični elementi novog instrumenta, Izvorni znanstveni rad, Zbornik radova s VI. Međunarodno savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalana i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, 1. i 2. listopada 2020. godine, Split, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet, str. 21 (https://www.bib.irb.hr/1156816)

[2] Glavno tijelo za donošenje odluka u Vijeću Europe

takvo pravno pitanje radi izbjegavanja pravne nesigurnosti većih razmjera bilo potrebno ubrzano riješiti, kako bi se prevenirale proturječne odluke i usmjerila sudska praksa.[3]

Time se u većoj mjeri omogućuje ostvarenje prava na pravodobnu pravnu zaštitu, jer se omogućuje prevladavanje interpretativnih kriza koje bi u mnogim predmetima mogle dovoditi do višestrukih ukidanja i preinačavanja donijetih odluka. U optimalnom slučaju, ogledni bi spor mogao skratiti vrijeme potrebno za ustaljivanje sudske prakse i za više godina. (...) ogledni postupak može pomoći da se izbjegnu negativne posljedice pravomoćnosti u odnosu na stranke kojima se sudilo prema shvaćanjima protivnim shvaćanjima koje je konačno prihvaćeno.[4]

Zahtjev za rješavanje spornog pravnog pitanja predstavlja mehanizam kojim se, kroz zauzimanje pravnog shvaćanja vrhovnog suda, osigurava pravna sigurnost i jednakost u postupcima pred nižim sudovima, kao i pravo na suđenje u razumnom roku. (...) Praksa je dala prijedlog da se da mogućnost prvostupanjskom sudu da, prije donošenja odluke, zatraži od Vrhovnog suda zauzimanje stava u pogledu određenog spornog pravnog pitanja, koji je od značaja za odlučivanje u većem broju predmeta. Suština ovih dopuna je u tome da bi se donekle izbjegle situacije kada Vrhovni sud tek po izvanrednom pravnom lijeku zauzme drugačije pravno mišljenje u odnosu na mišljenje nižih sudskih instanci.[5]

Pred Ustavnim sudom R Srbije je pokrenut postupak ocjene ustavnosti čl. 176-180 (sada 180-185) Zakona o parničnom postupku, koje odredbe se odnose na rješavanje spornog pravnog pitanja. Odlukom broj IU-181/2005 od 28.09.2006. godine ocjenjeno je da predmetne odredbe nisu neustavne, već predstavljaju način da se kroz zauzimanje pravnih shvaćanja Vrhovnog suda Srbije osigurava pravna sigurnost i jednakost u postupcima pred nižestupanjskim sudovima, kao i suđenje u razumnom roku, čime se ne narušava načelo neovisnosti sudova i suđenja i odlučivanja u dva sudska stupnja.

U pravnoj teoriji u nas i u regionu pretežit je afirmacijski stav naspram ovog instituta.

Paralelan odnos sa izvanrednom revizijom

Zakon o parničnom postupku F BiH razlikuje dvije vrste revizije: redovnu prema članku 237 st. 1 i 2 i izvanrednu prema članku 237 st. 3, 4 i 5. Redovna revizija primarno služi kontroli, odnosno ispitivanju zakonitosti i pravilnosti odluke drugostupanjskog suda (odluke koja se pobija revizijom), sukladno interesima stranke koja je izjavila reviziju. Izvanredna revizija služi ostvarenju jedinstvenosti u primjeni prava, kao i razvoju prava, čime ostvaruje svoju javnu funkciju.

Izvanredna revizija ima dakle funkciju ujednačavanja prava, koja funkcija nepobitno jeste potrebna u praksi između sudova različitih razina i sa različitih teritorija (općina i kantona/županija). Istu svrhu ima i institut za rješavanje spornog pravnog pitanja.

[3] A.Uzelac, Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava: dobre strane i problematični elementi novog instrumenta, Izvorni znanstveni rad, str. 21

[4] A.Uzelac, Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava: dobre strane i problematični elementi novog instrumenta, Izvorni znanstveni rad, str. 23

[5] J.Čizmić, V.Haubrich i E.Rechner, Postupak pred Vrhovnim sudom Federacije BiH radi rješavanja spornog pravnog pitanja, Izvorni znanstveni rad, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br. 19, Mostar 2022., str. 62 i 65, https://pf.sum.ba

Svim instrumentima ujednačavanja sudske prakse je zajedničko polazište – postojanje razlika u situacijama u kojim razlika ne bi smjelo biti. U tom pravcu je opravdano svojevrsno ograničavanje u odlučivanju sudova, za što određeni autori kažu da razlike koje postoje između raznovrsnih oblika vezivanja nižih sudova pri donošenju odluka su ogromne i mogu se odnositi na različite objekte (npr. činjenična utvrđenja ili pravna shvatanja), različita tijela (domaća ili europska) i sl. Ipak, neovisno o njihovoj različitosti, svima je zajedničko da svojim djelovanjem ograničavaju postupanje nižih sudova, a radi osiguranja jedinstvene primjene prava, osiguranja pravne sigurnosti ili poštivanja ustavnih i ljudskih prava i sloboda.[6]

Institutom izvanredne revizije se direktno ostvaruje ustavna uloge Vrhovnog suda kao najvišeg suda, jer se meritornom odlukom povodom te vrste revizije isključivo odlučuje o materijalnom ili postupopravnom pitanju koje je važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni. Zauzeto pravno stajalište u meritornoj odluci povodom izvanredne revizije djeluje *pro futuro* i svi nadležni sudovi dužni su poštivati takvo pravno stajalište.[7]

Mogućnost izjavljivanja izvanredne revizije, pod zakonom propisanim uvjetima dopustivosti (potencijal da doprinese jedinstvenoj primjeni prava i ravnopravnosti građana u njegovoj primjeni) zadržava ulogu redovnog i primarnog sredstva za osiguravanje jedinstvene primjene prava, uz sve izazove i neshvaćenosti koji još uvijek prate ovaj institut u praksi.[8]

Izvanrednom revizijom se može tražiti preispitivanje pravnog shvaćanja revizijskog suda (članak 237 stavak 4 točka 3 Zakona o parničnom postupku F BiH), što je jako značajna funkcija ovog instituta, ukoliko se ima u vidu da su pravna shvaćanja Vrhovnog suda u postratnom vremenu sve značajniji neformalni izvor prava.

Međutim, zahtjev za preispitivanje pravnog shvaćanja Vrhovnog suda može se podnijeti i povodom pravnog shvaćanja zauzetog u postupku rješavanja spornog pravnog pitanja.

Razlika između izvanredne revizije i zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja ogleda se u tome što se rješavanje spornog pravnog pitanja odnosi na veći broj istovrsnih predmeta u kojima još uvijek nije donesena ni jedna prvostupanjska presuda (unaprijed). Aktivno legitimiran za podnošenje zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja je sud (stranka ima pravo inicijative) i to u slučaju kada uoči potrebu za jedinstvenim tumačenjem i odlučivanjem u spornim pravnim situacijama. Kod izvanredne revizije aktivno je legitimirana stranka, koja je nakon cjelokupno provedenog postupka nezadovoljna ishodom (odlukom).

Zahtjev za rješavanje spornog pravnog pitanja tumačenjem sporne pravne norme koji se podnosi Vrhovnom sudu i zahtjev za ocjenu kompatibilnosti zakona ili zakonske odredbe sa Ustavnom BiH, koji Ustavnom sudu BiH prema članku VI.3.c) Ustava BiH mogu podnijeti svi sudovi u BiH uključujući i prvostupanjski, jesu instrumenti koji su u cilju ostvarivanju načela

[6] J. Jug, A.Maganić, „Novo uređenje revizije te ogledni postupak po Zakonu o parničnom postupku“, priručnik za polaznike/ice, Pravosudna akademija, Zagreb 2021, str. 32., https://www.pak.hr

[7] J.Jug, Primjena pravnih načela u odlukama Vrhovnog suda RH, Pravna načela u pravnoj teoriji i sudskom odlučivanju, Rijeka, listopad 2014., str. 6, https://www.vshr.hr

[8] Dž.Radončić, Postupak rješavanja spornog pravnog pitanja kao mehanizam za osiguravanje ujednačene sudske prakse u građanskom sudskom postupku u BiH, Pregledni znanstveni rad, Zbornik radova s VI. Međunarodno savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalana i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, 1. i 2. listopada 2020. godine, Split, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet, str. 284, https://aktualnosti-gpp.pravst.unist.hr

zakonitosti i ustavnosti u postupanju i odlučivanju, u okviru kojih su svakako i pravna sigurnost i jednakost, dati u ovlaštenje prvostupanjskom sudu.

Iz svega navedenog proizilazi da izvanredna revizija nije institut koji postupak za rješavanje spornog pravnog pitanja po prirodi stvari (suštinski) čini nepotrebnim.

Razlozi protiv

Za prikaz razloga protiv potrebe uvođenja, odnosno korištenja ovog pravnog instituta, za najuvjerljiviji biram svakako dr Mariju Salmu,[9] kroz vrlo zanimljiva razumna i stručna propitivanja:

„(1) Pravilo *iura novit curia* (sud poznaje pravo) nalaže da je u principu i prvostepeni sud jednako vezan pravom kao i Vrhovni. Sud ne funkcioniše kao administracija, po tzv. principu administrativne subordinacije. Otuda ne bi trebalo da u prvostepenom postupku, kada je sud u dilemi oko tumačenja prava, pita Vrhovni kasacioni sud. Iz toga naime proističe (1) da nema pretpostavke o poznavanju prava (prvostepenog suda). 2) Vrhovni kasacioni sud se pita za mišljenje pre nego što bi pravna stvar instanciono, preko odgovarajućih pravnih lekova stigla do njega. Uzmimo da se Vrhovni kasacioni sud izjasnio, da je zauzeo pravni stav. Prvostepeni sud u skladu sa tim, nastavlja i okončava postupak. Uzmimo i to da je po pravosnažnosti tako okončanog postupka protiv takve odluke podnet vanredni pravni lek, kojim se predmet ponovo našao pred Vrhovnim sudom. Hoće li tada Vrhovni sud (pošto se već jednom izjasnio) odbaciti takav zahtev na osnovu pravila *ne bis in idem*? Neće li se time obesmisliti institucija vanrednog pravnog leka?

(2) Pravilo o podeli na zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast podrazumeva da pravo stvara parlament, uprava obezbeđuje uslove primene, tj. izvršenje, a sud samo primjenjuje pravo. Otuda u sistemima striktne podele vlasti, što je usvojeno u većini kontinentalnih sistema (izuzev reformskih zemalja) Vrhovni sud nema zadatak da stvara tzv. načelna mišljenja, poput precedenata, koja bi obvezno ili fakultativno važila za nižestepene sudove, poput zakona, u sledećim sličnim pravnim stvarima. U nemačkom i francuskom procesnom pravu naime, čak i u kasacionoj funkciji Vrhovni sud postupa samo povodom konkretnih (vanrednih) pravnih lekova, povodom konkretnih sporova, te se stav Vrhovnog suda ne proteže na druge sporove, poput precedenta.

(3) Pravilo o nezavisnosti sudske vlasti. Smisao nezavisnosti sudova jeste u tome da su sudovi isključivo vezani zakonskim propisima, a nisu vezani za mišljenje višeg organa (poput administrativne vlasti). To ne znači da nižestepeni sudovi nisu vezani stanovištem višestepenog suda. Ali se ta vezanost (npr. povodom vraćanja predmeta nižestepenom sudu radi ponovnog raspravljanja) ispoljava samo u pogledu poštovanja uputstava višestepenog suda u vezi ponavljanja dela postupka, ali ne i u vezi sa pravnim stanovištem. Zauzeto pravno stanovište višestepenog suda, naime, vezuje nižestepene sudove snagom argumentacije, a ne administrativne subordinacije. ... „

„U Mađarskoj stavovi za ujednačavanje sudske prakse mogu da se ostvare samo preko revizije protiv drugostepene presude, ne pre toga. ... Obraćanje trećestepenom sudu je opravdano samo ako je revizija opravdana, na primer, radi razvoja prava ili jedinstvene primene prava. Međutim, u ovom smislu doneta pravila o reviziji su napadnuta pred Ustavnim

[9] M.Salma, Naučni rad UDK 347.92, doi:10.5937/zrpfns46-1905: *„Postupak za rešavanje spornog pravnog pitanja“*, str. 290. i 291., https://zbornik.pf.uns.ac.rs

sudom. Prema odluci od 04/2004 (XI) Ustavni sud je konstatovao da proširenje revizije preko razloga koji utiču na meritorno rešenje spora dovodi u pitanje funkciju revizije kao pravnog leka. Sa te funkcije je,po stanovištu Ustavnog suda, revizija skrenula u pravcu pripremne faze za formiranje načelnog stanovišta Vrhovnog suda. Ustavni sud je konstatovao da je time došlo do nedopuštenog mešanja dve funkcije, tj. funkcije još na načelnom nivou, nerazjašnjenog pravnog pitanja i funkcije pravnog leka. Otuda su osporavana rešenja ZPP koja su se odnosila na inicijaciju načelnog stava preko revizije stavljena van snage kao neustavna."

Također interesantna protivljena zastupa i prof.dr.sc. Siniša Rodin u stručnom članku Vjerodostojno-jedinstveno tumačenja zakona Odjela Vrhovnog suda RH-sedam smrtnih grijeha članka 57 Prijedloga Zakona o sudovima[10]. Sedam smrtnih grijeha autor vidu u protivnosti ovog instituta: članku 4 Ustava RH (trodioba vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, gdje se u zakonodavnu vlast miješa sudska stvaranjem apstraktnih pravila na sjednici odjeljenja), Europskoj konvenciji (koja garantira djelotvoran pravni lijek, koji na ovim institutom postaje iluzija), pravu Europske zajednice (čekanje sudova na mišljenje Vrhovnog suda), načelima demokratskog pluralističkog društva (autoritarna uloga Vrhovnog suda), pogrešan pristup jedinstvenoj primjeni prava (certiorati-kao u SAD-u, argumentativni autoritet i pravna kultura), narušavanje jednakosti pred zakonom i pravne sigurnosti (institut dijeli stranke na one koje će imati djelotvorne pravne lijekove i one kojima će Vrhovni sud unaprijed riješiti slučaj) i distributivni učinak (misli se na moć koju dobiva Vrhovni sud, odnosno H Sabor i građane koji gube svoje ovlasti, odnosno prava).

Preispitivanje po Presudi *Hann-Invest*

U novom (kritičkom) svjetlu ovaj institut treba sagledati i kroz Presudu Velikog vijeća Suda EU od 11. srpnja 2024. godine u spojenim predmetima C-554/21, C-622/21 i C-727/21m ECLI:EU:C:2024:594 (poznata kao presuda: *Hann-Invest*), o kojoj A. Uzelac kaže da pokreće pitanje potrebe preispitivanja je li primjereno propisivati da su sudovi nakon zauzimanja pravnog shvaćanja vezani tim shvaćanjem.[11] U biti, u presudi se radi o kritici uticaja službe evidencije građanskih odjeljenja u RH na neovisnost u radu sudaca. Te službe mogu putem evidentičara već donesenu odluku od strane vijeća vratiti sucu izvjestitelju radi obavještavanja vijeća da donesena odluka odstupa od sudske prakse (nije jedinstvena), gdje u slučaju da vijeće ne prihvati dane razloge, služba pokreće postupak održavanja sjednice putem predsjednika odjeljenja radi zauzimanja općeg shvaćanja (obvezujućeg za sva vijeća odjeljenja). Da li će kritika iz presude *Hann-Invest* imati refleksiju i na zauzimanja obvezatnih pravnih shvaćanja, kao što je donošenje zaključaka na sjednicama Vrhovnog suda i predsjednika sudskih odjeljenja županijskih sudova (horizontalno ujednačavanje sudske prakse) i u oglednim postupcima u R Hrvatskoj, ostaje da se vidi.

U Federaciji BiH, pravna shvaćanja zauzeta na općim sjednicama Vrhovnog suda Federacije BiH su obvezna za sva vijeća tog suda, a upućujućeg su značaja za ostale sudove[12], dok je (svojevrsna) obvezatnost zauzetog pravnog shvaćanja po zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja reguliranja člankom 61f. Zakona o parničnom postupku F BiH. Mogućnost

[10] Pravo u gospodarstvu, časopis za gospodarsko-pravnu teoriju i praksu, godište 44, svezak 3, Zagreb, svibanj 2005., str. 81-86

[11] A.Uzelac, Kraj obvezatnih pravnih shvaćanja – Kako ujednačiti sudsku praksu nakon presude EU?, Izvorni znanstveni rad, str. 39, https://www.alanuzelac.from.hr

[12] Članak 12 stavak 5 Poslovnika o radu Građanskog odjeljenja VS F BiH, članak 19 Pravilnika o unutarnjem sudskom poslovanju BiH

vraćanja donesene odluke na ponovno donošenje putem službe za evidenciju u nas ne postoji. Prema članku 197 stavak 1 Zakona o parničnom postupku F BiH sud je vezan presudom čim je donesena, dok se prema članku 222 stavak 1 tog zakona (koja odredba se primjenjuje za reviziju prema članku 253) odluka donosi glasanjem nakon vijećanja, iz čega proizilazi da se nakon vijećanja i glasanja, odnosno donošenja, revizijska odluka u Federaciji BiH ne može mijenjati.

Međutim, općenita poruka presude *Hann-Invest* svim pravnim sustavima EU se odnosi na pažljiviji pristup uređenju instituta za ujednačavanje sudske prakse i to sa dva osnovna aspekta: način sazivanja i održavanja sjednica odjeljenja na kojim se zauzimaju pravna shvaćanja, gdje je najbitnije da se sjednica ne može sazivati i održavati nakon što je odluka donesena, te način na koji je strankama omogućen pristup sjednicama radi ostvarenja prava na kontradiktorno sudjelovanje u postupku zauzimanja pravnog shvaćanja koje ih se neposredno tiče.

Prema članku 61b. Zakona o parničnom postupku F BiH prvostupanjski sud je dužan dati svoje obrazloženje koje sadrži utvrđeno stanje stvari, navode stranaka, uz sopstveno tumačenje spornog pravnog pitanja. Na ovaj način je u nas zakonski uređeno pitanje sudjelovanje suca čiji je predmet osnov za zauzimanje pravnog shvaćanja u tom postupku. Istom odredbom je određeno da će stranke dati svoje mišljenje o spornom pravnom pitanju, a ukoliko je jedna od stranaka dala inicijativu za rješavanje spornog pravnog pitanja, drugoj strani će se dati prilika za izjašnjenje.

Sudjelovanje suca koji postavlja zahtjev za rješavanje spornog pravnog pitanja, kao i kontradiktorno sudjelovanje stranke u ovom postupku nije adekvatno zakonski riješeno. Odredba članka 61d. stavak 1 Zakona o parničnom postupku F BiH kaže da će se sporno pravno pitanje riješiti po pravilima za usvajanje pravnih shvaćanja, što je riješeno Poslovnikom o radu Građanskog odjeljenja. Dakle, način postupanja kod rješavanja spornog pravnog pitanja nije zakonski riješen, već je ostavljeno na volju samog odjeljenja da uredi način postupanja kod zauzimanja pravnog shvaćanja kod rješavanja spornog pravnog pitanja. Ovu zakonsku odredbu je nužno dopuniti jasnim određivanjem načina sazivanja, održavanja i odlučivanja na sjednici odjeljenja na kojoj će se rješavati sporno pravno pitanje, uz obvezno sudjelovanje suca koji je postavio zahtjev (u slučaju ocjene za meritorno rješavanje zahtjeva), kao i obvezno pozivanje svih strana parničnog postupka, čije sudjelovanje ne bi bilo obvezno, ali bi svakako bila data mogućnost kontradiktornog sudjelovanja. Na ovaj način bi sudac koji je pokrenuo postupak, kao i stranke iz konkretnog predmeta, imali priliku odgovoriti na sva pitanja koja se postave na sjednici, a na koja se eventualno nisu osvrnuli u svojim prethodnim izjašnjenjima. Upravo kontradiktornost (u odnosu na stranke) jeste princip koji postavlja Europski sud u predmetnoj presudi, a koji se može vezivati za uporedbu ispoštovanih standarda prilikom zakonskih rješenja instituta spornog pravnog pitanja u nas. Obzirom da se radi o zauzimanju pravnog shvaćanja po spornom pravnom pitanju u konkretnom predmetu, povodom kojeg shvaćanja stranka više nemaju pravo tražiti njegovo rješavanje, potrebno je osigurati mogućnost sudjelovanja strankama u tom postupku.

Pitanje neovisnosti sudaca je pitanje koje je također predmetnom presudom aktualizirano, dok se logički postavlja upravo u odnosu na obveznost primjene pravnog shvaćanja zauzetog povodom zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja (stranke nemaju pravo tražiti njegovo rješavanje u parnici koja je u tijeku).

Neovisnost sudaca u radu je načelo koje je uspostavljeno radi pravne sigurnosti i jednakosti u ostvarivanju zakonskih prava u postupcima pred sudom u općem interesu, gdje stranke, kao i javnost, trebaju biti uvjereni da su sudije neovisne od bilo kakvog političkog, ekonomskog i

drugog uticaja. Neovisnost sudaca nije pravo, već obveza sudaca, kojoj obvezi odgovara pravo stranke da im sudi neovisan i nepristrasan sud (sudac). Sudac je obvezan pridržavati se kako ustava i zakona, tako i stručnog mišljenja većine kolega najvišeg suda. Ovo stoga što niti jedno pravo nije apsolutno pravo, već je ograničeno svrhom tog prava i drugim uporednim pravima koja zajedno koegzistiraju u pravnom sustavu. Neovisnost sudaca kao obveze u radu je ograničeno pravnom sigurnošću, kao i pravom na jednakost u postupanju, što su opet prava stranaka, te ujedno i načelna prava uspostavljena u općem interesu. Sudovi su uspostavljeni radi ostvarivanja prava stranaka i pravne sigurnosti u okviru državno pravnog sustava. Stoga je pogrešno govoriti i misliti o neovisnosti sudaca kao o njihovom i to apsolutnom pravu u smislu neograničene sudačke pravne kreativnosti i slobode, već se sudačka neovisnost ima promatrati kao obveza sudaca koja je ograničena pravnim načelima i institutima uspostavljenim radi provođenja tih načela, kojim se kroz pojedinačna prava štiti i opći interes.

Ono što bi trebao biti imperativ u radu svakog suca, to je jačanje i težnja visokom stupnju stručnosti i profesionalizma u pravosuđu, svijest o značaju pridržavanja prihvaćenih shvaćanja, ali istovremeno i spremnost za usvajanje novih znanja, te argumentirano i stručno zalaganje kroz propisane forme za izmjene pogrešnih ili prevaziđenih pravnih shvaćanja.

Pitanja (problemi) iz sudske prakse vezana za primjenu instituta rješavanja spornog pravnog pitanja

Procesne pretpostavke za pokretanje postupka jesu: da se radi o pravnom pitanju o kojem nije ranije rješavano i/ili ne postoji pravno shvaćanje, da se radi o prethodnom pitanju i to od uticaja na konkretan predmet, da je postavljen kroz obrazložen prijedlog od strane suda, te dodatno, da se radi o jednom od predmeta u grupi većeg broja istovrsnih predmeta. Nepotpun ili nedopušten zahtjev sud će odbaciti. Ukoliko se ne radi o spornom pravnom pitanju, zahtjev će se odbiti uz meritorno obrazloženje razloga zbog kojih se smatra da predmet zahtjeva nije sporno pravno pitanje.

1. Nepotpuni zahtjevi za rješavanje spornog pravnog pitanja

Kada se radi o postavljanju spornog pravnog pitanja, nedvojbeno je da je aktivno legitimiran prvostupanjski sud. Stranka može dati inicijativu, zbog čega nije dovoljno zahtjev stranke samo proslijediti Vrhovnom sudu.[13]

Međutim, iz analize odluka Vrhovnog suda Federacije BiH od stupanja na snagu Izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku 23.12.2015. godine do 19.06.2025. godine kada je pisan ovaj rad - 144 odbacujućih, 40 odbijajućih i 44 prihvaćenih zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja, proizilazi da se znatan broj odbacujućih odluka odnosi na zahtjeve koje su postavile stranke povodom kojih sudovi nisu dali nikakvo obrazloženje (razloge i sopstveno tumačenje pravnog pitanja, podatke o broju predmeta, kratak prikaz činjeničnog stanja).

Povodom navedenog je bitno naglasiti da ukoliko prvostupanjski sud smatra da je zahtjev stranke nedopušten jer ne ispunjava uvjete, sam donosi rješenje kojim se odbija zahtjev (na

[13] N.Nedeljković, O dejstvu pravnog stava Vrhovnog suda o spornom pravnom pitanju, Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović, Beograd, 2024., str. 214

koji stranka nema pravo žalbe), što je shvaćanje Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH iskazano u Odluci broj 32 0 Rs 311163 17 Spp od 20.12.2017. godine.[14]

Radi konačnog razrješenja ovog problema, na sjednici Građanskog odjeljenja 16.10.2024. godine Vrhovni sud je zauzeo sljedeće pravno shvaćanje: „Kada stranka podnese prvostupanjskom sudu prijedlog za rješavanje spornog pravnog pitanja, a sud takav prijedlog odmah proslijedi Vrhovnom sudu Federacije BiH na odlučivanje, bez da odluči o opravdanosti prijedloga ili povodom prijedloga sačini zahtjev za rješavanje spornog pravnog pitanja, takav prijedlog se ima vratiti prvostupanjskom sudu da podnese zahtjev za rješavanje spornog pravnog pitanja ili da prijedlog stranke odbije.“ Pored ovako formuliranog pravnog shvaćanja ne bi trebalo da se nastavi sa praksom pukog „prosljeđivanja“ zahtjeva stranaka Vrhovnom sudu na odlučivanje po spornom pravnom pitanju.

Navedeni stav Građanskog odjeljenja u odgovarajućoj formulaciji bi svakako trebao biti ugrađen u zakonsku regulativu, obzirom da je odredbom članka 61c. stavak 1 Zakona o parničnom postupku F BiH propisano da će se nepotpun zahtjev odbaciti (a ne vratiti na uređenje).

2. Što znači da je zahtjev nedopušten ako su po tom pravnom pitanju sudovi već donosili odluke

U praksi se javilo pitanje na koji način odgovoriti na postavljeno sporno pravno pitanje kada su prvostupanjski sudovi već donosili odluke i to na različit način. Vrhovni sud Federacije BiH bez rezerve odbacuje ovakve zahtjeve, dok je Građansko odjeljenje Vrhovnog kasacionog suda R Srbije 13.05.2014. godine dalo jedan odgovor zauzimanjem shvaćanja o spornom pravnom pitanju i nakon što su prvostupanjski i drugostupanjski sudovi donosili različite sudske odluke (objavljen u Biltenu Vrhovnog kasacionog suda broj 1/2015, 309 (310)). Međutim, većina odluka tog suda također jesu odbačaji s obrazloženjem da ukoliko postoji različito postupanje sudova uslijed različitih pravnih shvaćanja, sudovi imaju mogućnost da pokrenu postupak usuglašavanja pravnih shvaćanja pred nadležnim apelacionim sudom.[15]

2.1. Zahtjev za preispitivanje prethodno zauzetog shvaćanja po zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja

Sasvim je druga pravna situacija koja zahtijeva preispitivanje pravnog shvaćanja zauzetog po zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja.

Afirmativno načelno razmišlja i A.Uzelac, koji smatra da što se tiče kriterija važnosti pravnog pitanja uvjetovanje potrebom preispitivanja postojeće pravne prakse u interesu razvoja prava, ona bi načelno-što se razvoja prava tiče-mogla biti primjenjiva, no ne i na način koji je u tekstu četvrte alineje obrazloženja.[16]

Zahtjev za preispitivanje pravnog shvaćanja zauzetog po zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja ne treba dovoditi u vezu sa izričitim zakonskim rješenjem iz odredbe članka

[14] Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 1-2/2017, sentenca 38
[15] izvor O. Ž. Jokić, Postupak za rešavanje spornog pravnog pitanja, Originalan naučni rad, str. 985, https://zbornik.pf.uns.ac.rs
[16] A.Uzelac, Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava: dobre strane i problematični elementi novog instrumenta, Izvorni znanstveni rad, str. 25

61c. stavak 2 Zakona o parničnom postupku, prema kojem će se zahtjev odbaciti, ako je Vrhovni sud o tome već donio odluku. Potrebno je napraviti razliku o tome da li se radi o zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja koje je već riješeno ili se radi o zahtjevu za preispitivanje zauzetog pravnog shvaćanja po već riješenom spornom pravnom pitanju.

Ujednačenom primjenom prava se osigurava jednakost pred zakonom i pravna sigurnost, ali takva primjena prava ne bi trebala dovesti do krute primjene prava, sputavati razvoj prava niti ugrožavati načelo neovisnosti sudova.[17]

„Smatramo da nije isključena mogućnost mijenjanja pravnih stavova entitetskih vrhovnih sudova, o čemu svjedoči i dostupna sudska praksa. Jedna mogućnost je kroz postavljanje zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja, a druga kroz izjavljivanje tzv. vanredne revizije ili revizije po dopustivosti koju stranke mogu podnijeti ... čak i ako je tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvatanje i presuda drugostepenog suda se zasniva na tom shvatanju, ako bi, naročito uvažavajući razloge iznesene tokom prethodnog prvostepenog i žalbenog postupka, zbog promjene u pravnom sistemu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima, te odlukom Ustavnog suda BiH, Evropskog suda za ljudska prava, trebalo preispitati sudsku praksu. (članak 237 stavak 4 točka 3 Zakona o parničnom postupku F BiH) ... Pravni stavovi o spornim pravnim pitanjima nesumnjivo imaju obavezujući efekat u odnosu na predmet povodom kojeg je postupak pred Vrhovnim sudom iniciran, ali i u odnosu na druge slične slučajeve u kojima se javilo isto sporno pravno pitanje pred tim prvostepenim sudom. Ovakvo rješenje ne treba doprinijeti fosilizaciji pravnih stavova kao svevremenski pravilnih, zbog čega, zavisno od promjena u društvenim prilikama i pravnom sistemu, nije isključena mogućnost mijenjanja takvih stavova“.[18]

Vrhovni sud RS je Odlukom broj 71 0 I 191886 15 R od 01.02.2016. godine prihvatio zahtjev za rješavanje spornog pravnog pitanja, po kojem pravnom pitanju je već postojalo pravno shvaćanje zauzeto rješenjem broj Gvl-16/02 od 03.01.2003. godine.

Podsjećam na način rada Europskog suda gdje su također sve prethodne odluke obvezujuće za nacionalne sudove, te se ni na njih ne primjenjuje *pravilo ne bis in idem,* pa se zahtjev nacionalnog suda za tumačenje prava Europske unije smije odnositi i na pitanja o kojima je Europski sud već odlučio, čime se tom sudu dopušta da izmijeni prijašnja prava shvaćanja.[19]

Prvostupanjski i drugostupanjski sud su ovlašteni tražiti (a stranka inicirati) izmjenu pravnog shvaćanja zauzetog povodom rješavanja spornog pravnog pitanja i to podnošenjem zahtjeva za preispitivanje tog pravnog shvaćanja u postupku (po pravilima) za rješavanje spornog pravnog pitanja. Ovo bi ujedno predstavljalo i sadržaj prijedloga za dopunu zakonske regulative. Suci Vrhovnog suda F BiH uvijek mogu povodom konkretnog predmeta argumentirano tražiti izmjenu pravnog shvaćanja Vrhovnog suda F BiH.

3. <u>Koje pravno pitanje jeste sporno pravno pitanje</u>

[17] Dž.Radončić, Postupak rješavanja spornog pravnog pitanja kao mehanizam za osiguravanje ujednačene sudske prakse u građanskom sudskom postupku u BiH, Pregledni znanstveni rad, str. 286
[18] Dž.Radončić, Postupak rješavanja spornog pravnog pitanja kao mehanizam za osiguravanje ujednačene sudske prakse u građanskom sudskom postupku u BiH, Pregledni znanstveni rad, str. 307 i 308
[19] J.Čizmić, V.Haubrich i E.Rechner, Postupak pred Vrhovnim sudom Federacije BiH radi rješavanja spornog pravnog pitanja, Izvorni znanstveni rad, str. 74

Kako odrediti koje je pitanje sporno, odnosno da li se može raditi samo o materijalnom pravu ili se može raditi i o procesnom pitanju, da se li radi o tumačenju pravne norme ili se može raditi i o popunjavanju pravne praznine, pitanja su koja su se pojavila kao bitna kod odlučivanja da li postavljeno pitanje zadovoljava kriterije spornog pravnog pitanja na koje je Vrhovni sud dužan odgovoriti.

Jedan od teorijskih odgovora bi bio i onaj iz rada O.Ž.Jokić, po kojem pitanje treba da se odnosi na tumačenje pravne prirode pravnog instituta ili na tumačenje i pravo značenje, sadržinu ili domašaj neke odredbe koja bi trebalo da se primjeni prilikom rješavanja spora, ili prilikom ocjene ispunjenosti procesnih pretpostavki, ili primjeni bilo koje druge odredbe u postupku. No, kako svaka primjena bilo kog pravnog pravila zahtjeva jezičko tumačenje, postavljeno pitanje mora biti nešto složenije, tako da je moguće opravdano očekivati i drugačija pravna mišljenja o tom pitanju u nizu drugih postupaka. (...) Moguće je i da neko pravno pitanje nije regulirano pozitivnim pravom, ili riječima Buglinskog, da neki „slučaj (...) ili element slučaja (...) nije obuhvaćen (...) bilo kakvim jezičkim smislom norme. Drugim riječima, može se raditi i o pravnoj praznini koju bi trebalo popuniti.[20]

Ista autorka smatra da se spornim pravnim pitanjima imaju rješavati kako materijalna pravna pitanja kao prethodna pravna pitanja, tako isto i pitanja procesno pravne norme, o kojem postoji vladajuće pozitivno shvaćanje. Pri tome se konkretno poziva na sjednicu Građanskog odjeljenja Vrhovnog kasacionog suda R Srbije od 11.05.2002. godine na kojoj je donesen Zaključak o mogućnosti donošenja presude bez rasprave u sporovima male vrijednosti.

Nema dileme da sporno pravno pitanje može da se odnosi na materijalno i na procesno pravo, kao i na tumačenje primjene prava na pravnu prazninu (jer je po zakonskoj definiciji sporno pravno pitanje, a ne pravna norma). Utvrđivanje da li je pravno pitanje sporno ili nije je konkretno pitanje, koje je potrebno obrazložiti krećući se od složenosti sadržaja pravne norme, odnosno prava na koje situacija za koju nema pravne norme upućuje i njene dosadašnje (ne) primjene u sudskoj praksi u nas i u okruženju, odnosno općenito poznatoj primjeni.

4. Pitanje većeg broja predmeta

Kada se radi o ocjeni većeg broja predmeta, kao dodatnog uvjeta za ocjenu dopuštenosti zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja, različiti su pristupi: od mišljenja da se mora raditi o znatnom broju predmeta do mišljenja da se može raditi i o nekoliko predmeta, da se mora raditi o istom (prvostupanjskom) sudu pred kojim se pojavilo sporno pravno pitanje u konkretnom predmetu do mišljenja da je potrebno da se radi o više predmeta pred više prvostupanjskih sudova.

Dodatno se postavlja pitanje, da li podatke o većem broju predmeta daje sam prvostupanjski sud koji delegira sporno pravno pitanje ili je dovoljno da taj sud ukaže na postojanje većeg broja predmeta i u drugim sudovima, nakon čega bi zadatak Vrhovnog suda bio doći do konkretnog saznanja svojim radnjama. Ovo pitanje je razmatrano sa aspekta mehanizma, odnosno mogućnosti praćenja broja i vrste predmeta od strane sudova. Smatram da zakonsko propisivanje obveznog poziva od strane Vrhovnog suda po zaprimanju zahtjeva, za očitovanje o broju sličnih predmeta svim drugim sudovima, predstavlja rješenje ovog pitanja. Iz očitovanja sudova bi proizilazili i drugi značajni podaci, tipa da li i drugi sudovi predmetno pitanje smatraju spornim, na koji način većina vidi rješenje pitanja i dr., što bi sveukupno doprinijelo razvoju

[20] O.Ž.Jokić, Postupak za rešavanje spornog pravnog pitanja, Originalan naučni rad, str. 980

ovog instituta, odnosno ostvarenju njegove svrhe. Poziv Vrhovnog suda za očitovanje o broju predmeta određene vrste svim sudovima na teritoriji Federacije BiH ne bi isključivao obvezu prvostupanjskog suda da primarno ukaže na postojanje određenog većeg broja tih postupaka.

„Veći broj predmeta“ ne znači postojanje znatnog broja predmeta, obzirom da je to pitanje vezano i za veličinu teritorija, odnosno broja stanovništva kojeg pokriva prvostupanjski sud, s jedne strane, dok s druge strane svrha instituta (ujednačavanje prava) odnosi se na pojedinačne slučajeve koji svaki za sebe ima pravo na jednakost u pristupu, zbog čega „znatan“ broj ne bi trebao imati eliminatornu ulogu. Sam zakonodavac nije utvrdio točan broj (minimum) upravo ostavljajući Vrhovnom sudu ocjenu potrebe djelovanja po ovom kriteriju, što je pravilan pristup po ovom pitanju.

5. Obvezatnost djelovanja pravnih shvaćanja zauzetih kroz rješavanje spornog pravnog pitanja

„Apstraktna pravna shvatanja obavezuju samo sudije Vrhovnog suda, odnosno sudije odjeljenja koje je usvojilo konkretno shvatanje. ... Što se tiče dejstva takvih odluka na nižestepene sudove, Pravilnik o unutrašnjem sudskom poslovanju F BiH/RS određuje da će se pravna shvatanja sudskih odjeljenja Vrhovnog suda dostaviti nižim sudovima, ali takva shvatanja nisu obavezujuće, već upućujuće prirode. S druge strane, (zakonska) odredba iz ZPP F BiH/RS da stranke u postupku u kome se postavlja isto sporno pravno pitanje već riješeno od strane Vrhovnog suda, nemaju pravo tražiti njegovo rješavanje u parnici koja je u tijeku, ukazuje da Vrhovni sud, kao zadnja instanca u sistemu redovnog sudstva, konkretno pitanje u tom slučaju smatra riješenim, o čemu može i formalno donijeti odluku u postupku po reviziji“. [21]

Na ovom mjestu je zgodno pomenuti Odluku Ustavnog suda Republike Srpske, broj U-101/14 od 27.04.2016. godine, kojom je utvrđeno da članak 6 Zakona o sudovima Republike Srpske (da Vrhovni sud RS osigurava jedinstvenu primjenu zakona) i članak 19 stavak 1 Pravilnika o unutarnjem sudskom poslovanju (da su pravna shvaćanja zauzeta na sjednicama odjeljenja viših sudskih instanci obvezujućeg karaktera za sva vijeća u sastavu odjeljenja) nisu suglasni članku 123 Ustava Republike Srpske. U obrazloženju je navedeno da sudovi mogu suditi samo na temelju zakona i Ustava, ne i pravnih shvaćanja sudskih odjeljenja.

U Federaciji BiH nije bilo zahtjeva za ocjenu ustavnosti odredbe o obveznosti pravnog shvaćanja iz Poslovnika o radu građanskog odjeljenja, kao ni za ocjenu ustavnosti odredbe članka 61f. Zakona o parničnom postupku F BiH, koju odredbu sudovi u Federaciji BiH gotovo bezrezervno provode.

Odredba članka 61f. Zakona o parničnom postupku F BiH određuje da stranka u postupku gdje se postavlja pravno pitanje o kojem je Vrhovni sud zauzeo pravno shvaćanje po zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja, nemaju pravo tražiti njegovo rješavanje u parnici koja je u tijeku. Vezivanje zabrane za parnicu koja je u tijeku i dalje unosi zabunu u pogledu dejstva obvezatnosti, koja bi novim zakonskim rješenjem trebala biti otklonjena jasnim određivanjem da je u svim nepravomoćnim predmetima na koje se odnosi zauzeto pravno shvaćanje po spornom pravnom pitanju, obvezna njegova primjena. Sudjelovanje sudaca prvog stupnja u postupku zauzimanja pravnog shvaćanja, mogućnost izjašnjavanja sudaca koji imaju istu

[21] Doc.dr.sc. Dženana Radončić, Postupak rješavanja spornog pravnog pitanja kao mehanizam za osiguravanje ujednačene sudske prakse u građanskom sudskom postupku u BiH, Pregledni znanstveni rad, str. 289

vrstu predmeta u referatu putem poziva od strane Vrhovnog suda, kao i mogućnost pokretanja postupka preispitivanja zauzetog pravnog shvaćanja od strane sudaca u konkretnom predmetu, jesu instrumenti zahvaljujući kojima se ne može govoriti o apsolutnom uticaju Vrhovnog suda u neovisnost formiranja pravnog shvaćanja u konkretnom predmetu sucima nižih stupnjeva. U najmanju ruku, takav uticaj nije značajniji u odnosu na uticaj koji putem pravnih shvaćanja zauzetih po izvanrednoj reviziji i na sjednicama odjeljenja mimo rješavanja spornog pravnog pitatnja već ima. I na koncu, za ostvarivanje jednakosti u primjeni prava, moraju postojati praktični instituti ograničavanja upravo nejednakog tumačenja, postupanja i odlučivanja.

6. Način rješavanja spornog pravnog pitanja – pitanje (aktivnog) sudjelovanja sudaca u zauzimanju pravnog shvaćanja i pitanje primjene zauzetog pravnog shvaćanja (argumentacija ili autoritet)

„Za neke je suce autonomnost u odlučivanju možda principijelno važnija od pragmatičkih koristi (ili neugodnosti). ... Kako pokazuju neki objavljeni radovi, i nakon prvog oglednog postupka nastavljena je neujednačena sudska praksa – razni su sudovi i nakon publikacije rješenja oglednog postupka nastavili suditi prema vlastitim shvaćanjima, čak i ako su ona bila suprotna shvaćanju Vrhovnog suda. Time se ponovno pokazalo da je kvalitetno obrazložena sudska odluka najviših sudskih instancija najbolje i najkvalitetnije jemstvo ujednačene sudske prakse, a da nasilna „uniformizacija“, čak ni ako je potkrijepljena prisilnom odredbom procesnog zakonika, ne postiže željene rezultate“.[22]

Rješavanje spornog pravnog pitanja glasanjem i preglasavanjem na sjednicama Građanskog odjeljenja, na način kako je to trenutno (ne)riješeno zakonskim propisima i Poslovnikom o radu Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije, ne doprinosi razvoju pravne misli na kvalitetan i siguran način. Kako prof. Uzelac navodi, rasprava o temama od važnosti za tumačenje prava treba biti inkluzivna, transparentna i dobro pripremljena, uz osiguranje optimalne podloge za kolegijalni dijalog; u prvom planu treba biti informiranje, analiza i sustavno prikupljanje podataka o razlozima za pojedina pravna shvaćanja, a što uključuje i informiranje o legislativnoj historiji, doktrinarnim stavovima i stavovima u komparativnom pravu (inkluzivnost, transparentnost, sustavnost i kolegijalni dijalog).[23]

Pitanje kvaliteta rada sudaca na stručnim sjednicama Građanskog odjeljenja smatram općenito važnim, pa tako i u odnosu na rješavanje spornog pravnog pitanja, zbog čega dalje smatram da je intervencija zakonodavca u pravcu propisivanja načina sazivanja, održavanja i odlučivanja na sjednicama Građanskog odjeljenja i sa određenim reguliranjem u smislu obveznog pojedinačnog izlaganja ili pismenog obrazloženja mišljenja prilikom odlučivanja, neophodna mjera u pravcu unapređenja rada najvišeg redovitog suda.

7. Kako postupiti sa zahtjevom za rješavanje spornog pravnog pitanja kada se okonča postupak u predmetu povodom kojeg je pitanje delegirano

[22] A.Uzelac, Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava: dobre strane i problematični elementi novog instrumenta, str. 34
[23] A.Uzelac, Kraj obvezatnih pravnih shvaćanja – Kako ujednačiti sudsku praksu nakon presude EU?, Izvorni znanstveni rad, str. 33

Obzirom na zakonski tekst pravne norme, nepodijeljeno je mišljenje da kako je odredbom članka 61a st.1 Zakona o parničnom postupku F BiH kao jedan od uvjeta za rješavanje spornog pravnog pitanja propisano da je ono od značaja za odlučivanje u postupku pred prvostupanjskim sudom, dužnost je prvostupanjskog suda da o takvoj okolnosti obavijesti Vrhovni sud FBiH, jer se u slučaju njihovog nastupanja više ne bi radilo o spornom pravnom pitanju, odnosno ono prestaje biti od značaja za odlučivanje u konkretnom predmetu.[24]

Slično je razmišljanje po kojem se rješavanje važnih pravnih pitanja u oglednom postupku ne događa u vakumu apstraktne analize, već je kontekstualizirano u konkretne okolnosti spora, uzimajući u obzir i slična pitanja koja se postavljaju u drugim predmetima. Time se do određene mjere, izbjegava zadiranje u zakonodavnu sferu, jer su rješenja važnih pravnih pitanja vezana uz rješavanje konkretnih sporova.[25]

Izostanak potrebe za pravnim shvaćanjem po spornom pravnom pitanju u konkretnom predmetu uslijed povlačenja tužbe, odricanja od tužbenog zahtjeva i sl., proizvodi situaciju u kojoj više nema osnova za rješavanje spornog pravnog pitanja. Inače bi se radilo o apstraktnoj nadležnosti, kojom bi se Vrhovni sud stavio u ravan zakonodavca.

[24] M.Kevo, i M.Bjelović, Postupak za rješavanje spornog pravnog pitanja s osvrtom na prethodni postupak pred Europskim sudom pravde, Izvorni znanstveni rad, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XXIX., 2021, str. 62, https://pf.sum.ba

[25] A.Uzelac, Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava: dobre strane i problematični elementi novog instrumenta, str. 23

Zaključak:

Zagovornici instituta zauzimanja pravnog shvaćanja po zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja kao obvezatnog u primjeni kako od strane Vrhovnog suda, tako i svih prvostupanjskih i drugostupanjskih sudova koji su u revizijskoj nadležnosti tog vrhovnog suda, ističu prednosti koji se očituju u osiguranju jedinstvene primjene prava, ujednačavanja sudske prakse i pravnoj sigurnosti. Osnovni argument negacijskog mišljenja je uticaj na neovisnost u radu suca, a potom i zagušujući uticaj na razvoj prava i pravne misli, te obesmišljavanje instituta žalbe i revizije kao djelotvornog pravnog lijeka usred unaprijed danog odgovora kroz „prethodno“ mišljenje. Imajući u vidu činjenicu da je za vrijeme od gotovo 10 godina na području Federacije BiH podneseno ukupno 228 zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja, od kojih je većina odbačena (144), odnosno od kojih je prihvaćeno i u meritumu riješeno 19% (44), na više tisuća riješenih predmeta po izjavljenoj reviziji, ne može se govoriti o znatnom uplivu Vrhovnog suda na pravnu misao u sudskoj praksi putem ovog instituta. Proizilazi da je izvanredna revizija primaran institut za ujednačavanje prava u sudskoj praksi Federacije BiH, dok su pravna shvaćanja zauzeta po zahtjevu za rješavanje spornog pravnog pitanja dopunski način u izuzetnim okolnostima propisanim zakonom (predupređivanje različitog odlučivanja u većem broju istovrsnih predmeta), koje se u praksi strogo cijene. Obzirom da Vrhovni sud i mimo zahtjeva za rješavanje spornog pravnog pitanja zauzima pravna shvaćanja, koja se u praksi gotovo bezrezervno primjenjuju, to je za razvoj prava i pravne misli važno unaprijediti ovaj način djelovanja Vrhovnog suda u pravcu ujednačavanja sudske prakse, općenito, a unapređenjem ovog instituta i dopunama i izmjenama zakonske regulative po pitanjima: jasnog pojmovnog određivanja (definiranje) postupka i svrhe postupka za rješavanje spornog pravnog pitanja; propisivanje mogućnosti za vraćanje zahtjeva za postupak rješavanja spornog pravnog pitanja iniciranog od stranke prvostupanjskom sudu na dopunu; propisivanje načina rada (sazivanje, održavanje i odlučivanje) sjednica odjeljenja na kojoj se ima rješavati sporno pravno pitanje uz uvođenje obvezatnog prisustva suca prvostupanjskog suda koji zahtjeva rješavanje spornog pravnog pitanja i obvezatnog pozivanja stranaka iz konkretne pravne stvari; propisivanje mogućnosti pokretanja postupka preispitivanja zauzetog pravnog shvaćanja; propisivanje načina prikupljanja saznanja o broju istovrsnih predmeta (istog spornog pravnog pitanja); jasno određivanje (propisivanje djelovanja) obveznosti zauzetog pravnog shvaćanja po riješenom spornom pravnom pitanju.

Literatura:

1. *Prof.dr.sc. Alan Uzelac, Ogledni postupak radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava: dobre strane i problematični elementi novog instrumenta, Izvorni znanstveni rad, Zbornik radova s VI. Međunarodno savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalana i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, 1. i 2. listopada 2020. godine, Split, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet, (https://www.bib.irb.hr/1156816)*
2. *Prof.dr. Jozo Čizmić, doc.dr.sc. Viktorija Haubrich i Ernest Rechner, mag.iur., Postupak pred Vrhovnim sudom Federacije BiH radi rješavanja spornog pravnog pitanja, Izvorni znanstveni rad, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br. 19, Mostar 2022., https://pf.sum.ba*
3. *3. Dr Marija Salma, redovni profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Naučni rad UDK 347.92, doi:10.5937/zrpfns46-1905: „Postupak za rešavanje spornog pravnog pitanja“, https://zbornik.pf.uns.ac.rs*
4. *Prof.dr.sc. Siniša Rodin, Pravo u gospodarstvu, časopis za gospodarsko-pravnu teoriju i praksu, godište 44, svezak 3, Zagreb, svibanj 2005.,*
5. *Prof.dr.sc. Alan Uzelac, Kraj obvezatnih pravnih shvaćanja – Kako ujednačiti sudsku praksu nakon presude EU?, Izvorni znanstveni rad, https://www.alanuzelac.from.hr*
6. *Doc.dr.sc. Jadranko Jug, Vrhovni sud R H,izv.prof.dr.sc. Aleksandra Maganić, Pravni fakultet Univerziteta u Zagrebu, „Novo uređenje revizije te ogledni postupak po Zakonu o parničnom postupku“, priručnik za polaznike/ice, Pravosudna akademija, Zagreb 2021, https://www.pak.hr*
7. *Dr.sc. Jadranko Jug, Primjena pravnih načela u odlukama Vrhovnog suda RH, Pravna načela u pravnoj teoriji i sudskom odlučivanju, Rijeka, listopad 2014., https://www.vshr.hr*
8. *Doc.dr.sc. Dženana Radončić, Postupak rješavanja spornog pravnog pitanja kao mehanizam za osiguravanje ujednačene sudske prakse u građanskom sudskom postupku u BiH, Pregledni znanstveni rad, Zbornik radova s VI. Međunarodno savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalana i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, 1. i 2. listopada 2020. godine, Split, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet, https://aktualnosti-gpp.pravst.unist.hr*
9. *Natalija Nedeljković, O dejstvu pravnog stava Vrhovnog suda o spornom pravnom pitanju, Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović, 2024.,*
10. *Olivera Ž. Jokić, Postupak za rešavanje spornog pravnog pitanja, Originalan naučni rad, https://zbornik.pf.uns.ac.rs*
11. *Mirjana Kevo, sutkinja Općinskog suda u Mostaru i doktorandica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru i Minja Bjelović, sutkinja Općinskog suda u Mostaru, Postupak za rješavanje spornog pravnog pitanja s osvrtom na prethodni postupak pred Europskim sudom pravde, Izvorni znanstveni rad, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XXIX., 2021, https://pf.sum.ba*
12. *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH, broj 1-2/2017*
13. *Poslovnik o radu Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH od 14.09.2023. godine*
14. *Pravilnik o unutarnjem sudskom poslovanju BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 66/2012, 40/2014, 54/2017, 60/2017 - ispravka 30/2018 i 83/2022)*

PROCEDURE FOR RESOLVING A CONTENTIOUS LEGAL ISSUE

Abstract:

By a decision resolving a contentious legal issue, a binding legal interpretation is used that applies to all cases of that type, which has or may have negative effect on judicial independence and the party's right to an effective remedy. Therefore, given the availability of extraordinary review, a question raises as to whether this mechanism for harmonizing judicial case law should be maintained or not. If the answer is affirmative, it is necessary to consider what amendments would be required to address the identified issues. How to identify a contentious legal issue, in which manner the courts of first instance submit a request, how the supreme courts proceed upon receipt of such requests, and how to deal with the most frequent procedural issues arising in the procedure for resolving contentious legal issues, are practical challenges that this paper seeks to find solution to.

Keywords: contentious legal issue, model procedure for resolving important issues, judicial independence, legal certainty, harmonisation of law, extraordinary review, right to submit a request, legal interpretation and binding nature of legal interpretation, department session.